



marek jurkovič
ján kurinec

kľi ka l som a čítal som^{*)}

*) krátky manuál k faktom a výmyslom



VEDA PRE DETI

marek jurkovič
ján kurinec

klikal som
a čítal som*)

*) krátky manuál k faktom a výmyslom

? ? ?
?
?
?
? ? ?

Text © Marek Jurkovič / 2020
© Ján Kurinec / 2020
Ilustrácie © Ján Kurinec / 2020

Recenzent Vladimíra Čavojová

ISBN 978-80-570-1854-4

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť kopírovaná a rozmnožovaná s cieľom rozširovania v akejkoľvek forme či akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

:knihu venujem svojim rodičom, Anke a Jankovi

(Ján Kurinec)

Kto sa chce niečo nové naučiť,

musí predovšetkým...

Hrdinom tejto knižky je chlapec Peťo, ktorému sa pomaly končí školský rok. A potom budú prázdniny! Tie dlhé prázdniny. Letné. Takže dva mesiace voľna. Konečne! A navyše je dnes Peťo sám doma. (Teda takmer sám, okolo nôh sa mu občas obtrie mačka.) A práve v tejto chvíli sa dozvedel veľmi zaujímavé veci. Naozaj! Aké?

Napríklad sa dozvedel, že na dne Tichého oceána našli plutvu morskej panny. Toto sa dozvedel! A ešte to, že ak si človek potrie tvár citrónovou šťavou, stane sa pred kamerou neviditeľným. A že Zem je plochá a vyzerá ako palacinka. No dozvedel sa aj obyčajnejšie veci. Že tenisky, ktoré predávajú na námestí, sú oveľa lepšie než tie, ktoré predávajú vedľa v uličke. A že mobil, čo predávajú na začiatku pešej zóny, je lepší než ten, ktorý majú na jej konci.

Dozvedel sa to buď z telky, rádia, internetu či nejakej knihy, už si nepamätám, alebo od spolužiačky, a vravel to aj sused, s ktorým sa stretol pred domom. Ok. Ako má však Peťo zistiť, či je to pravda?

Každý z nás pozná niekoho, kto je svojím spôsobom sčítaný, zvedavý a zaujíma ho, ako fungujú veci okolo nás, no v skutočnosti nemá potuchy o tom, ako sa rozmýšľa v naozajstnej vede. Často náš obľúbený spevák, herec, youtuber, bloger, vlogger, influencer, moderátor ani naša najlepšia kamarátka netušia, čo je to **kritické** (alebo vedecké) **myslenie**, a prečo sa o ňom v poslednom čase toľko hovorí. Teda nielen v poslednom čase, ale už vyše dvetisíc rokov...

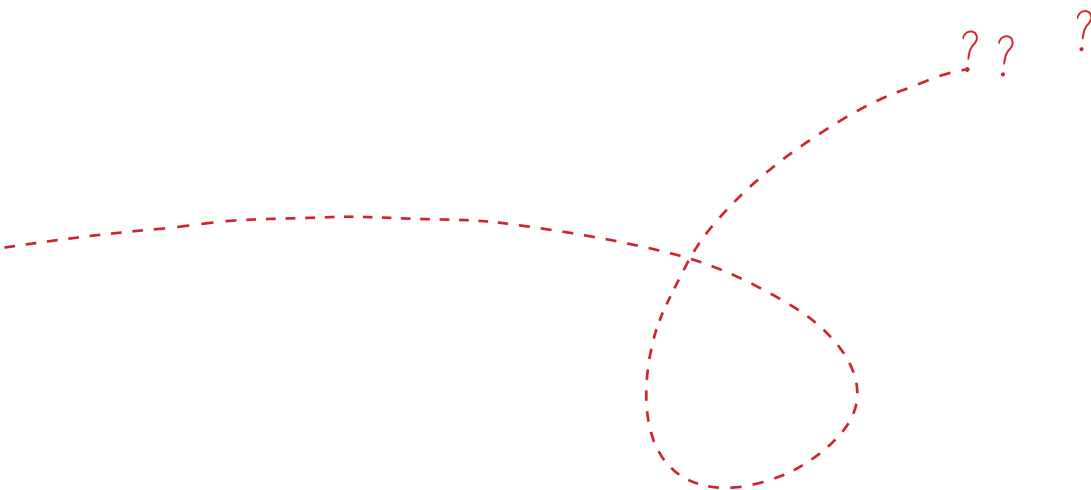
Možno ste si všimli, že neraz uveríme, čo nám iní ľudia hovoria, iba preto, že sú nám sympatickí. Alebo sú zábavní. Alebo je to tak, že hovoria inými slovami, čo si myslíme aj my. Môžeme sa však mýliť my aj oni! Ako to zistíme? Ako zistíme, či je niečo pravda, alebo nie? Či je to fakt, alebo výmysel?



?
?
? ? ...pochybovať. Aristoteles

V tejto knižke si položíme veľa takýchto a podobných otázok. Možno ich nezodpovieme všetky. Budeme však spolu s Peťom veľmi opatrní a ak niečo nebudeme vedieť, nezačneme si naše odpovede len tak vymýšľať. Zistíme to a až potom to napíšeme. A aj vám poradíme, ako nás môžete skontrolovať a overiť si, či sme napísali pravdu. Nebude to ľahké, ale sme na to pripravení. Hovorí sa tomu „ísť s kožou na trh“.

Idem sa teda s Peťom porozprávať. Pardon, Peťo vrael, že on sa chce porozprávať so mnou! Tak či onak, obidvaja vám sľubujeme, že nikto z vás túto knižku nebude musieť vrátiť na policu len preto, že jej nerozumie. Každé cudzie slovo, na ktoré v nej natrafíte, vysvetlíme rýchlo, správne a jednoducho. Alebo nakreslíme, o čo ide. Pozor, začíname sa pýtať! Vyhlasujeme preteky otáznikov!





TAK A TOTO JE PEŤO

...tak a toto som ja

Práve v tejto chvíli sa...

Prosím?

Nie, nie, nič nestratil. Hľadá nejaký návod (múdro povedané: manuál). Mal by byť v krabici alebo zásuvke. Alebo pod posteľou?

Peťo totiž potrebuje zistiť, či tomu, čo sa práve dozvedel, má veriť, alebo nie. Pretože čítal niečo, čo nebolo ani dobrodružným románom, ani komiksom o superhrdinovi a už vôbec nie básničkou. To, čo si Peťo prečítal, sa tvárilo ako fakt. Na internete písali, že to je skutočnosť. Aj jeho spolužiačka vrela, že sa také niečo naozaj stalo. A sused na ulici povedal: „Prisahám, že je to pravda!“

Kdesi už čítal, že ak spraví hento a tamto a ešte aj to i ono, prinesie mu to v živote šťastie! Spolužiak mu vrel, že je to jasné a že o tom vie predsa celá škola! Takže ako Peťo zistí, či je to, čo sa dozvedel, naozaj faktom? Ako vypátra, či si jeho kamaráti, spolužiaci a susedia nevymýšľajú?

Najprv sa bude musieť naučiť pýtať sa.

Pri tom bude musieť rozmýšľať (a rozmýšľanie občas bolí). Au, au, au! ☹️☹️

A na to všetko bude potrebovať voľný čas.

O chvíľu spolu s Peťom prídeme na to, že overiť si, či nás nejaká kniha alebo článok na internete nevodí za nos, stojí niekedy naozaj veľa voľného času.

Kapitola 1

BLOG A VLOG

...a video a kniha a text a článok

a povedali mi

a prečítal som si

- Peťo, tak ako? Zistil si niečo?
- Zatiaľ nič. Slabota. Môžeš mi pomôcť?
- Skúsiť to môžem...
- Tak poďme na to! Čo budem potrebovať?
- Nič. Stačí ti dobre počúvať a rozmýšľať. Celkom jednoduché, nie?
- Jasně!
- Takže hľadáme manuál! Prvá vec, ktorá by v ňom mohla byť napísaná je to, či človek, ktorý hovorí o nejakej veci, tej veci naozaj (ale naozaj!) rozumie.
- Nechápem...
- Nedávno si mi vysvetľoval, kto je influencer. Že je to niekto, kto ovplyvňuje ostatných ľudí. Môže to byť bloger, youtuber, instagramer... Ale: je influencer naozaj odborníkom v oblasti, o ktorej natáča video alebo píše článok na internete? Vyzná sa v tom, o čom hovorí?
- Ako to myslíš?
- Myslím to takto: Je to, o čom ten človek hovorí, fakt, alebo je to iba jeho **názor**? (Inak, **názor** je celkom dobré slovo. Zapamätaj si ho. Názor má každý, koho náhodne zastavíš na ulici. Vie však ten človek aj dokázať to, o čom hovorí?) Viac ti o tom poviem neskôr, ok?
- Ok, jasné.

– Rovnako si, Peťo, zisti, či nie je text blogera alebo video youtubera iba zaplatenou reklamou na nejaký výrobok. Hm? Teda ešte raz: nech ťa nezaujíma, či je ten človek slávny, či je často v telke, či je to žena alebo muž, či je sympatický alebo nie. Nech ťa nezaujíma ani to, či má stotisíc lajkov, milión odberateľov, či je zo Slovenska, z Česka, Ameriky, Ruska, Číny alebo z Ostrovov sv. Vincenta...

– *Veď to ani neviem, kde je na mape...*

– Skrátka: stále rozmýšľaj nad tým, či ten človek hovorí fakty alebo vyjadruje iba svoj názor. A to nie je všetko.

– *Hm. Tak poďme ďalej!*

(poznámka: nájsť na mape Ostrovy sv. Vincenta :)

